

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до
деяких законодавчих актів України щодо забезпечення
виконання Україною Конвенції про цивільно-правові
аспекти міжнародного викрадення дітей»
*(реєстр. № 14252 від 26.11.2025)**

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання Україною Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей».*

***Ключові слова:** Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, дитина, викрадення дітей, повернення дітей, Цивільний процесуальний кодекс України, Сімейний кодекс України.*

Вступ

Відповідно до Закону України від 11 січня 2006 року № 3303-IV Україна приєдналася до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, укладеної 25 жовтня 1980 року в м. Гаага (далі – Конвенція). Цілями Конвенції є:

- забезпечення негайного повернення дітей, незаконно переміщених до будь-якої з Договірних держав або утримуваних у будь-якій із Договірних держав;
- забезпечення того, щоб права на опіку і на доступ, передбачені законодавством однієї Договірної держави, ефективно дотримувалися в інших Договірних державах.

Таким чином, Україна згідно зі статтею 2 Конвенції взяла на себе зобов'язання вживати всіх належних заходів для забезпечення досягнення цілей Конвенції на своїй території. Для цього вона має використовувати самі швидкі процедури, наявні в її розпорядженні.

Слід відзначити, що статтею 11 Конвенції фактично встановлено шеститижневий строк для розгляду в судах справ про повернення дитини, адже за визначенням цієї статті, якщо відповідні судові або адміністративні органи не досягли ніякого рішення протягом цього строку, заявник або Центральний орган (згідно із Законом України «Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» функції Центрального органу виконує Міністерство юстиції України) запитуваної держави за власною ініціативою або на прохання Центрального органу держави, що запитує, мають право просити про надання їм пояснень про причини затримки.

У контексті виконання зобов'язань України, передбачених переговорною рамкою Європейського Союзу (далі також – ЄС), схваленою рішенням Ради Європейського Союзу від 21 червня 2024 року, за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» розпорядженням Кабінету Міністрів України «Деякі питання

забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» від 14 травня 2025 року № 475-р¹ схвалено Дорожню карту з питань верховенства права² (далі – Дорожня карта). Дорожня карта є всеохоплюючим стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорним розділом 23 «Судова влада та основоположні права» та розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека». Цей документ є однією з ключових передумов відкриття офіційних переговорів про вступ України до ЄС у межах кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС», що відкривається першим і закривається останнім. У межах розділу IV «Юстиція, свобода та безпека» передбачено підрозділ 4.2 «Судове співробітництво в цивільних та комерційних справах». Одним зі стратегічних результатів цього підрозділу має стати удосконалення правової основи для міжнародного судового співробітництва у цивільних та комерційних справах між Україною та країнами ЄС. Досягти таких результатів передбачається, зокрема, шляхом розроблення та прийняття законів, спрямованих на вдосконалення механізму виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Основна частина

Як зазначено в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання Україною Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» (реєстр. № 14252 від 26.11.2025) (далі – законопроект), його метою є створення законодавчих умов для ефективного виконання Україною міжнародних зобов'язань, взятих відповідно до Конвенції.

Передбачається, що закріплення на законодавчому рівні особливостей розгляду судами позовних заяв про повернення протиправно вивезеної (переміщеної) та/або утримуваної дитини в державу постійного місця проживання, поданих на підставі Конвенції, сприятиме розгляду судами справ у строки, дотримання яких вимагає Конвенція.

Підтримуючи загалом позицію щодо актуальності й важливості прийняття законопроекту, водночас вважаємо за доцільне висловити окремі міркування.

1. Змінами до абзацу другої частини першої статті 162 Сімейного кодексу України (далі – СК України) (у редакції законопроекту) передбачено, що дитина не може бути повернута тоді, коли особа, яка має батьківські права і з якою проживала дитина, вчинила домашнє насильство (є кривдником). На нашу думку, у цьому нововведенні слушно було б уточнити, що від вчинення такого насильства постраждала саме дитина, тобто згідно з пунктом 2 частини першої

¹ Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>

² Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дитина зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

2. У пропонованих законопроектом новій частині восьмій статті 151, нових статтях 292-2 і 292-5, змінах до статті 437 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), змінах до частини другої статті 64 Закону України «Про виконавче провадження» вживається термін «сім'я родичів». На нашу думку, цей термін потребує уточнення, зокрема з позиції визначення ступеня спорідненості. Так, в окремих статтях ЦПК України (наприклад, статті 36, 71) застосовується термін «близькі родичі» (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), що передбачає визначення ступеня спорідненості. Крім того, у цих же нормах застосовується термін «особи, з якими у неї склалися близькі стосунки». Словосполучення «близькі стосунки», як вважаємо, має оціночний характер. У ЦПК України не визначено, які стосунки слід вважати близькими.

У пункті 3 нової частини восьмої статті 151 ЦПК України (у редакції законопроекту) передбачається унормувати, що заява про забезпечення позову у вигляді тимчасового влаштування дитини в сім'ю родичів або інших осіб, з якими у неї склалися близькі стосунки, повинна, крім положень, зазначених у частині першій цієї статті, містити пропозиції щодо розміру витрат на утримання дитини та їх розподіл між її батьками у разі влаштування дитини в сім'ю родичів або інших осіб, з якими у неї склалися близькі стосунки. Із цього приводу слід зазначити, що відповідно до частини першої статті 243 СК України над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування встановлюється опіка, піклування. Таким чином, у цьому контексті пункт 3 нової частини восьмої статті 151 ЦПК України, в якому йдеться про розподіл витрат на утримання дитини лише між її батьками, на наш погляд, потребує уточнення. Таке ж застереження стосується й абзацу п'ятого частини другої пропонованої законопроектом нової статті 292-2 ЦПК України.

3. Положення законопроекту потребують оптимізації в контексті забезпечення термінологічної єдності. Так, у пропонованих законопроектом пункті 4 частини другої нової статті 292-1 ЦПК України вжито термін «держава проживання» замість терміна «держава постійного проживання»; у пункті 2 частини третьої нової статті 292-6 ЦПК України вжито термін «боржник» замість терміна «відповідач».

Висновок

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що, на нашу думку, прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання Україною Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» (реєстр. № 14252

від 26.11.2025) є доцільним. Водночас вбачається, що висловлені вище пропозиції сприяли би покращенню змісту законопроекту.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*